

Har Didrik Slaghæk været Sekretær hos Kong Christiern den Anden allerede i Aaret 1512?

En Antegnelse ved Allens »De tre nordiske Rigers Historie»
af
C. Paludan-Müller.

1.

Hvad der strax tildrager sig Læsernes Beundring i Allens »De tre nordiske Rigers Historie«, er den forbausende Masse af nyt Stof, Forfatteren har bragt for Lyset fra alle Skandinaviens Samlinger. Selv den, der havde sat sig ind i Nordens Historie, endog særligt i den af Allen behandlede Periodes, maatte overraskes ved at see, hvor meget der endnu var tilbage at lære efter Kildeskrifter, hvis Tilværelse enten slet ikke eller høist ufuldstændigt var bekjendt. En saadan Rigdom af nyt Stof maatte naturligen bringe en Mængde værdifulde Oplysninger og nye Anskuelser ind i Historien; der er vist ingen af Allens Læsere, der har lagt hans Værk fra sig uden at takke ham for den Belærelse, han der har hentet. Naar jeg nu dog her agter at modsige ham i et enkelt Punkt, er det ikke af Lyst til at finde Feil i en Bog, hvis udmærkede Egenskaber Ingen an-

erkjender villigere end jeg. Men jeg er nødt dertil, fordi jeg i mine offentlige Forelæsninger over de første oldenborgske Kongers Historie udtalte, at jeg ikke kunde give Allen Ret i hans Paastand om Didrik Slaghæks første Optræden i Danmark allerede 1512, men at jeg foreløbig maatte bede Tilhørerne om at tro mig paa Ordet, fordi en Bevisførelse maatte blive mere indviklet end at den kunde gennemføres i det mundtlige Foredrag; den skulde blive givet andensteds. Jeg sagde dette, fordi det maatte forudsættes, at i det Mindste en Del af Tilhørerne kjendte Allens Fremstilling, saa at de vilde føle sig skuffede, om en saa paafaldende Nyhed i vor Fædrelandshistorie blev forbigaaet med Taushed.

Det gaaer med stor Rigdom af nyt historisk Stof som det gaaer med al Rigdom: den volder sin Eier Vanskeligheder og Farer, den Fattigere er fri for, blandt Andet ogsaa derved, at den mangen Gang dog ikke slaar til, naar Fylden sprænger det Gamle, og naar det Nye derefter skal formes til en rigtigere Erkjendelse. Arbeideren kan see, at den hidtil gjældende Fremstilling ikke kan holde sig, han nødes til at danne sig en anden Mening om Sagens Sammenhæng, — men saa mangler maaske netop dette eller hint Stykke, der skulde knytte de andre sammen. Han maa da hjælpe sig frem med Slutninger og Kombinationer, der mangen Gang ved et skuffende Skin kunne lede vild, maaske netop fordi de i andre Tilfælde have ledet rigtigt. Saaledes er det gaaet navnkundige Forfattere i utallige Tilfælde; og jeg troer, at det i det her omhandlede Punkt ikke er gaaet Allen anderledes.

For at sætte Læseren i Stand til selv at dømme bør først Sagens Akter fremlægges.

Allen siger i de tre nordiske Rigers Historie, 2. Bind (Christiern den Anden 1. Bind), 4. Bogs 1. Afsnit, S. 254:

«Men allerede i disse første Aar havde en skummel
«Skikkelse nærmef sig Christiern den Anden, Vestfaleren
«Didrik Slagheck. Han var Sekretær hos Christiern
«endnu før denne tiltraadte Eneregjeringen, og Bekjendtskabet er derfor uden Tvivl gjort i Norge. Formodentlig
«har han været i Følge med den pavelige Afladskræmmer
«Izard Gravius fra Friesland, der i December 1510 besøgte
«Christiern den Anden paa Bahu og strax formedelst sin
«Tjenstvillighed fik en usædvanlig god Modtagelse. Til
«Kongens Gunst anbefaledes Didrik tillige af Sigbrit og
«hendes Broder Herman Willomsen. Hvor hoi en Yndest
«Didrik Slagheck tidlig har vidst at sætte sig i hos Christiern den Anden, og hvor vidt denne frække Mand gik i
«sin Stræben og sine Forventninger (S. 255), viser den
«mærkelige Kjendsgjerning, at han, skjøndt endnu kun simpel Klerk og en Udlænding, ikke engang Landets Sprog
«mægtig, allerede 1512 stiledede efter den høieste geistlige
«Værdighed i Danmark, Ærkestolen i Lund, og foretog sig
«Skridt sigtende til dette Maal. Dette første Forsøg, som
«vi siden nærmere skulle omtale, mislykkedes iøvrigt, og
«Didrik Slagheck taber sig derefter i lang Tid i Mørke.»

Længere hen i samme Del af Værket, 5. Bogs 4. Afsnit, S. 389, hedder det:

«Denne (Christierns) lidet velvillige Stemning mod
«Ærkebiskop Birger benyttedes af Øretudere i Kongens
«Nærhed, som havde deres egne Hensigter. Nogen blandt
«disse forebragte Kongen, at Birger hemmelig traf Forberedelser til at sikkre en af sine Venner og Yndlinge Efterfølgen i Lunde Ærkestift, naar han selv, der nu var en
«gammel Mand, engang faldt fra. Den, som Birger havde

•udseet til sin Efterfølger, var ingen Anden end hans egen
 •Kantsler Adser Pedersen, Kantor ved Lunde Domkapitel.
 •Sagen syntes ikke ganske urimelig; thi skjøndt Birger ikke
 •brød sig meget om Indflydelse i det Politiske, havde han
 •dog høie Forestillinger om Kirkens Ret, vilde gjerne raade
 •selv i sit Stift og var (S. 390) her myndig og virksom
 •nok; og det var en bekjendt Sag, at hans Kantsler Adser
 •i høi Grad havde hans Yndest og formaaede Alt hos ham.
 •Forholdt det sig saaledes, som man berettede Kongen¹⁾,
 •saa var det rigtignok en Sag, der fortjente den største
 •Opmærksomhed; thi der var ikke let noget Embede i Riget,
 •paa hvis Besættelse Kongen mere maatte ønske at beholde
 •en afgjørende Indflydelse end Lunde Ærkestol. Hans mis-
 •tænksomme Sind fængede ved det første Vink, han fik om
 •Bispens hemmelige Virksomhed for at spille Valget af Ri-
 •gets tilkommende Ærkebisp ud af hans Hænder. Han
 •skrev strax til sin Fader Kong Hans (thi dette forefaldt i
 •Foraaret 1512, før Christiern selv havde tiltraadt Regje-
 •ringen), at han havde erfaret, at Ærkebispens med det
 •Første vilde sende sin Kantsler til Rom, og en tro Mand
 •havde oplyst ham om, hvad Hensigten var med denne
 •Reise. Den gik ud paa ikke mindre end at skaffe Adser
 •Lunds Ærkestol; den gamle Birger havde nemlig besluttet
 •at overlade ham Ærkesædet, og Adser skulde nu i Rom
 •søge at opnaa Pavens Stadfæstelse; dertil skulde de Penge
 •anvendes, som nylig vare udskrevne hos Lunde Stifts
 •Klerker. Christiern beder sin Fader vel at overveie, af
 •hvor stor Betydning denne Sag var, og ytrer som sin
 •Mening, at den kongelige Kantsler Ove Bilde langt snarere

¹⁾ Talen er her om Aar 1512; med Kongen menes den til Kong
 Hans's Eftermand udvalgte Christiern.

«fortjente at komme i Betragtning, hvis Birger allerede nu
 «ønskede sig en Efterfølger. Det lader til, at Sønnens
 «Forestillinger har gjort Indtryk paa Kong Hans, og at han
 «har givet den haderslevske Domherre Johan Wulff, som
 «just skulde afgaa til Rom, Befaling til at forebringe Sagen
 «for Paven og søge at erholde et Tilsagn af denne om, at
 «intet Skridt skulde gøres til Besættelse af Lunde Stift, for
 «Kongen havde havt Leilighed til at gjøre det romerske Hof be-
 «kendt med sine Ønsker og Hensigter i denne Henseende.
 «I det (S. 391) Mindste yttrede Paven sig allerede i en Skri-
 «velse fra Aar 1513, da Johan Wulff maa antages at være
 «kommen hjem, paa denne Maade om Sagen. Det var maaske
 «Didrik Slagheck, der allerede var i Tjeneste hos Chri-
 «stiern den Anden som udvalgt Konge, som først vakte
 «Christierns Mistanke mod Ærkebiskop Birger; i alt Fald
 «forsøgte han at benytte den til sin Fordel. Saa utroligt
 «det lader, gjorde denne dumdristige Mand, der endnu var
 «simpel Klerk, uden nogen høiere geistlig Værdighed, uægte
 «Søn af en Præst, og en Udlænding, nylig indkommen i
 «Riget, sig Haab om den høieste geistlige Værdighed i
 «Norden, og der arbejdedes ivrigt for ham i Rom, som man
 «vel maa antage, med Kong Christierns eget Samtykke.
 «Et eiendommeligt Lys kastes paa dette Forhold ved en
 «mærkelig Skrivelse af Leo den Tiende, udstædt 19 Marts
 «1513, en Uge efter at han havde bestøjet Pavestolen.
 «Den er stilet til «Pavens elskelige Son Didrik Slagheck,
 «Klerk i Stiftet Münster», og hans Stilling som Kong
 «Christierns Sekretær nævnes siden i Brevet. Paven er-
 «klærer, at da han havde i Sinde (intendamus) at beskikke
 «ham til Ærkebisp i Lunde Kirke, der for Øjeblikket paa
 «en Maade kunde betragtes som ledig, saa vilde han i Be-
 «tragtning af de fortrinlige Egenskaber, hvoraf han var i

«Besiddelse, borttage den Plet, der heftede ved hans Fødsel,
 «efterdi han var en Søn af en Præst og dennes Frille.
 «Dette gjorde Paven saa meget hellere, som Didrik Slag-
 «heck allerede tidligere var bleven dispenseret for Manglerne
 «ved sin Fødsel, og saaledes maatte betragtes som skikket
 «til at beklæde ethvert geistligt Embede. Paa Grund heraf
 «bevilger Paven ham af egen Drift og uden at Nogen der-
 «om har anmodet ham (dette er naturligvis kun en Tale-
 «maade, som snarere antyder det Modsatte), at han maa
 «overtage Styrelsen af Lunde Stift, og tillige, hvis han dertil
 «udvælges eller ved pavelig (S. 392) Provision dertil beskik-
 «kedes, af hvilket som helst andet Bispedømme i Danmark,
 «og paa engang forestaa dem begge. Ved fremtidige Be-
 «naadninger behøvede der ikke at meldes Noget om Man-
 «gelen ved hans Fødsel eller den derom erhvervede Dis-
 «pensation. Saa tidlig har Didrik Slagheck altsaa stilet
 «efter et Maal, som han senere virkelig naaede, skjøndt til
 «sin egen Fordærvelse; og saa tidlig, allerede 1512, har
 «Christiern den Anden skjænket denne Mand en Tillid,
 «hvortil han var aldeles uværdig.»

Og endelig sammesteds S. 416, hvor Talen er om den pavelige Legat Arcemboldus' Mægling imellem Danmark og Sverrig i Aaret 1517:

«Med disse Breve afsendtes Didrik Slagheck sidst i
 «December 1517 til Sverrig. Her møde vi for første Gang
 «efter fire Aars Forløb igjen dette Navn. Om hans Færd
 «i Tiden mellem 1513 og 1517 vide vi Intet. Rimeligvis
 «har han en Tid givet sig paa Æventyr udenlands og for-
 «søgt sin Lykke andensteds, da det ikke blev til Noget
 «med Ærkestolen i Lund. Han kaldes nu stadig Doktor
 «og har formodentlig i denne Mellemtid erhvervet sig Vær-
 «dighed som Doktor i den kanoniske Ret. Han var enten

«i Kjøbenhavn eller snarere i Udlandet kommen i Forbindelse med Arcibold og traadt i dennes Tjeneste. Det var beslægtede Aander, der mødtes. Legaten saa snart, hvor brugbar Manden kunde være i de ikke meget rene Forretninger, som udgjorde Hovedmaalet for hans Sendelse. En stor Anbefaling for Didrik Slagheck var det da ogsaa, at han fra tidligere Tid kjendte Landet og Hoffet, ja paa sidste Sted endog havde formaaende Forbindelser¹⁾.»

Altsaa dette er Allens Lære, 1) at Didrik Slaghæk allerede i Aaret 1512 var som Sekretær i den udvalgte Kong Christierns Tjeneste og da saa betydelig en Mand, uagtet hans Navn aldrig forekommer i nogen af Datidens Levninger i Norden, at der var alvorlig Tale om at forskaffe ham ikke alene den høieste Værdighed i Riget næst Kongens, men endog en siden Absalons Tid hos os uhørt Bevilling til at besidde to Bispedømmer paa engang;

2) at Christiern endnu inden han besteg Thronen har havt Magt og Indflydelse nok i Rom til at sætte dette igjennem; thi uagtet Allen antyder, at Kong Christiern kun har havt en underordnet Rolle i dette Drama som den, der «vel maa have givet sit Samtykke», saa er det dog afgjort, at Didrik Slaghæks private Solliciteren i Rom ikke vilde have havt det Mindste at betyde. Ingen uden Kongen kunde udøve nogen Indflydelse hos Paven, naar Talen var om Besættelsen af Danmarks Ærkebispesæde. Endelig

3) at Sagen desuagtet faldt hen af sig selv uden at efterlade sig mindste Spor i Danmark, saa at Didrik Slaghæk ligefrem forsvandt i fire Aar for paany at dukke op

¹⁾ De Anmærkninger, hvori Allen anfører sin Hjemmel for denne Fremstilling, findes i samme Del S. 544, Anm. 99; S. 559, Anm. 25, 26; S. 562, Anm. 56, 57.

i Aaret 1517, men nu i den beskedne Skikkelse af Famulus og Budbringer for Afladshandleren Arcemboldus. Fra denne Herre gaaer han saa over til Kong Christiern og kommer nu i dennes Tjeneste, efter at have spillet Hovedrollen ved det stokholmske Blodbad, virkelig i Besiddelse af to Bispestole — dog kun for efter en kort Herlighed at ende i Galgen og paa Baalet!

Dette lyder jo som et Eventyr, der skal stærke Grunde til at tro paa. Men Allen har naturligvis havt Hjemmel for sin Fremstilling. Lad os dog see, hvor stærk denne er.

Det nye Stof, der har bragt Allen til at sætte dette hidtil aldeles Ubekjendte ind i vor Historie, er en Skrivelse fra Christiern til hans Fader Kong Hans og en Dispensation for D. Slaghæk af Pave Leo den Tiende.

Skrivelsen er endnu til i Original, med Kong Christierns egen Haand, paa et lille Blad Papir, uden Spor af Forsegling, saa at den baade derfor og formedelst enkelte Hentydninger til noget Foranstaaende synes at have været indlagt i en anden Skrivelse til Kongen. Denne Seddel, der findes i Geheimearkivet, Samlingen: «Danske Kongers Historie, Fascikel 3», er udateret, men i Arkivet fra ældre Tid mærket med Aarstallet 1512, hvilket stemmer med Indholdet; thi dette viser hen til Underhandlingerne i den første Del af Aaret 1512, da Kong Hans selv mødte Lybeks Sendebud i Flensborg, hans Søn derimod de Svenske i Halmstad. Seddelen har aldrig før været trykt eller, saavidt jeg veed, benyttet af nogen anden Historieskriver end Allen. Den lyder saaledes med Bibeholdelse af dens Ret-skrivning, men Opløsning af Forkortelser:

*„Hogborenn fførste kærst nade Herre ffader werdis
ethers nade at wide thet ieg haffuer forjaret met erkebesopen
her i landet Thet han well haffue Hr assen hans canseler*

met thet første till rom och haffue wii forfaret aff ethers nades tro mand Thet forskreffne biscop well lade Hr assen bescopsdommet paa oc thet guld som hans clercker haffuer vdgiffued thet siess thet forskreffne Hr assen skall haffue till sin confirmas well ethers nade werdes at tencke ther paa ethers nades cansseler er ther bedre fallen ther till Item kærste nadige Herre ffader er thet saa at forskreffne lybske ere fordraghne met ethers nade Thå er thet icke Rodh at ethers nade steder forskreffne svenske breff eller bud til lybske her met ethers nade then alsommectiste gud befallende scref- fuød met eghen hand vt supra

Ethers nades

Son cristiern etc."

Af det andet Aktstykke, den pavelige Dispensation, bragte først for nogle Aar siden P. A. Munch en Afskrift fra Vatikanet iblandt de mange andre, som fra hans Haand ere komne til det norske Rigsarkiv og det danske Geheimearkiv, hvilke for en Del allerede ere trykte i det norske Diplomatarium og i H. F. Rördams kirkehistoriske Samlinger. Dette Aktstykke har Allen udgivet som Bilag til anden Del af Nord. Hist. S. 581—583. Men Dispensationen er der trykt i ubrudte Linier, uden tilbørlig Understøttelse af typografiske Hjælpemidler, og med Afskriftens eller dens Forlægsblads Feil. Jeg tvivler paa, at ret mange Læsere have formaaet, eller have havt Taalmodighed til, at arbeide sig igjennem den aand- og aandeløse Sætning paa halvtredie tættrykte Side, hvor den ene Bestemmelse er puttet inden i den anden som i en kinesisk Æske, nedlagt i tildels blot antydede Kancelliformularer. Det synes som om Allen selv ikke har forstaaet den ganske rigtig, hvortil ogsaa hører noget Kjendskab til Datidens romerske Kurial-

stil. Jeg lader den derfor her trykke saaledes, som jeg mener den bør læses, delt i sine Led, de sammenhørende Sætningsdele til lettere Forbindelse trykte med eens Typer; hvad der bør gaa ud er sat mellem Parenthestegn ( ), hvad der bør tilføies, mellem Klammer [ ]:

«Leo etc. Dilecto filio Theodorico Slacheck, clerico Monasteriensis dioeceseos, salutem etc.

Divina supereminens largitas nonnunquam (a) multis sic suæ gratiæ dona diffundit, quod etiam defectum natalium patientes per suarum virtutum merita hujusmodi defectum supplentes mereantur ad dignitatum culmina promoveri. Cum itaque Nos hodie ecclesiæ Lundensi, ad præsens certo modo vacanti, de persona tua providere teque illi in archiepiscopum et pastorem præficere intendamus,»

«**Nos sperantes, quod tu,**

qui, ut accepimus, charissimi in Christo filii Nostri Christierni regis Datiæ secretarius existis, ac cum quo dudum super defectu natalium, quem pateris de præbytero genitus et soluta,

1. *ut* eo non obstante ad omnes etiam sacros et præbyteratus ordines promoveri, et beneficium ecclesiasticum, etiam si curam haberet animarum, obtinere, primo;
2. et deinde *ut*
  - a. quæcunque *tria curata*, seu aliàs invicem incompatibilia¹⁾,
  - b. nec non quæcunque *duo alia*, dissimilia aut simplicia similia, sub singulis tribus tectis quarumcunque trium cathedralium, etiam metropolitanarum, vel collegiatarum aut parochialium seu aliarum ecclesiarum consistentia;
  - c. nec non *quæcunque, quotcunque et qualiacunque* alia, cum cura et sine cura, aliàs se invicem et

¹⁾ Om kirkelige Embeder og Beneficier, der efter Loven ikke maatte forenes paa een Haand, see Decretales Gregorii Noni, libr. III, tit. V de præbendis et dignitatibus paa flere Steder.

cum dictis incompatilibus ac sub eisdem tectis consistentibus compatientia, *beneficia ecclesiastica*

== etiam **si alterum** sub singulis tectis existentium cum cura, aut illud et compatiblem canonicatus et præbendæ, et tam illa quam incompatible beneficia hujusmodi dignitates, personatus, administrationes vel officia in cathedralibus, etiam metropolitanis, post pontificales majores, seu [in] collegiatis ecclesiis hujusmodi principales, aut parochiales ecclesiæ vel earum perpetuæ vicariæ, seu talia mixtim forent, et ad dignitates, personatus, administrationes vel officia hujusmodi **consuevissent** qui per electionem **assumi**, eisque cura **immineret** animarum == si tibi¹⁾ aliàs canonice conferentur aut eligereris, præsentareris vel aliàs assumereris ad illa et instituereris in eis, *recipere* et insimul quoad viveres *obtinere*²⁾, *illaque* omnia, simul vel successive, simpliciter vel ex causa permutationis, quotiens tibi placeret *dimittere* et loco dimissi vel dimissorum *aliud* vel *alia*, simile vel dissimile, aut similia vel dissimilia beneficium seu beneficia ecclesiasticum vel ecclesiastica

== tria durtaxat curata seu aliàs invicem incompatible ac duo alia sub singulis tribus tectis consistentia, similia simplicia vel dissimilia, necnon quæcunque, quotcunque et quæcunque aliàs, ut præfertur, compatientia³⁾ ==

similiter *recipere* et

== dummodo inter ipsa incompatible plures quam duæ parochiales ecclesiæ vel earum perpetuæ vicariæ, et sub eisdem tectis consistentia duo canonicatus et

¹⁾ P. A. Munchs Afskrift har her: sibi.

²⁾ *retinere*?

³⁾ Det synes uvist, om Afskriften her har oversprunget en Linie, eller om Aktstykket selv er bleven utydeligt ved at bruge en Sammentrækning. I begge Tilfælde kræver det foregaaende Punkt 2. c., at Stedet skal læses som om der stod: aliàs se invicem et cum dictis incompatilibus compatientia.

duæ præbendæ aut totidem dignitates, personatus,
 administrationes vel officia non essent =
 insimul etiam quoad viveres, ut præfertur, *retinere*
 libere et licite *vales*,
 apostolica fuit auctoritate dispensatum,
quique prioris dispensationis hujusmodi vigore cleri-
 cali caractere rite insignitus fuisti,

**per grandia virtutum merita, quibus circumfultus existis, et alla
 tibi affutura suffragia, eidem ecclesiæ Lundensi esse poteris
 multipliciter fructuosus, motu proprio, non ad tuam vel alterius
 pro te Nobis super hoc oblatæ petitionis instantia[m], sed de
 Nostra mera liberalitate tecum, ut**

1. *curam et administrationem prædictæ Lundensis,*
2. *et = si ad illam eligaris aut postuleris, vel illi de persona
 tua auctoritate præfata provideatur =
 cujusvis alterius cathedralium ecclesiarum recipere,*
3. *et Lundensi in archiepiscopum ac alteri cathedrali ec-
 clesiis hujusmodi,*
4. *et = absque illis = totiens quotiens, aliis duabus eccle-
 siis, in episcopum præfici,*
5. *ac ut[r]ique earundem ecclesiarum insimul ut verus
 præsul et antistes quoad vixeris præesse easque in spiri-
 tualibus et temporalibus regere et gubernare libere et
 licite valeas,*
6. *quodque de cætero =
 in quibuscunque impetrationibus, gratiis, concessionibus,
 provisionibus, præfectionibus, commendis et aliis dis-
 pensationibus, seu illarum extensionibus, et literis,
 etiam apostolicis, tam gratiam quam justitiam, aut mix-
 tim, concernentibus, per te seu tuo nomine imposte-
 rum quomodolibet a Nobis et sede apostolica aut ejus
 legatis vel quibusvis aliis quacunque dignitate fungen-
 tibus impetrandis et tibi etiam motu simili¹⁾ conce-
 dendis =
 nullam de defectu natalium et dispensationibus desuper*

¹⁾ Nemlig: motu proprio.

obtentis hujusmodi mentionem facere tenearis; nec propterea impetrationes, gratiæ, concessiones, provisiones, præfectiones, commendæ et aliæ dispensationes et literæ hujusmodi de surreptionis vel obreptionis vitio, aut Nostræ et illas pro tempore concedentis intentionis defectu notari vel impugnari possint, sed perinde valeant, ac si de defectu natalium et dispensationibus desuper obtentis hujusmodi expressa mentio facta fuisset,

= defectu prædicto ac Pictaviensis concilii¹⁾ nec non Lundersis ac alterius cathedralis ecclesiarum hujusmodi statutis et consuetudinibus juramento etc. roboratis, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, =

auctoritate præfata tenore præsentium de specialis dono gratiæ dispensamus tibi que pariter indulgemus.

Nulli etc. Nostræ dispensationis et indulti etc. Si quis etc.²⁾.

Datum Romæ etc. anno etc. m^o d^o xij^o, quartodecimo Kal. Aprilis, p. n. anno primo.

Til disse to Aktstykker komme saa de Forhandlinger i Rom, hvorved Kong Christiern i Aarene 1513 og 1514 gennem Johannes Wulf og Provst Hans Hansen vilde udvirke Pavens Tilsagn om, at Lunde Stift ikke skulde blive bortgivet, uden at Kongens Mening og Ønske var bleven hørt, da dette tyder paa en Forventning om en nærførestaaende Vakance i Ærkebiskopsdømmet.

¹⁾ I Decretal. Greg. Noni, lib. I, tit. XVII, c. 1 hedder det: «Ex concilio Pictaviensi. Ut filii præbyterorum et ceteri ex fornicatione nati ad sacros ordines non promoveantur, nisi aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viventes. Prælationem vero nullatenus habeant».

²⁾ Det er den sædvanlige Slutningsformular: nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostræ dispensationis et indulti infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursum.

2.

Disse Data er det nu, der have bragt Allen til den Mening, at Didrik Slaghæk allerede 1512 var i Kong Christierns Tjeneste, og at hans i det følgende Aar paatænkte Udnævnelse ved pavelig Provision til Ærkebiskop i Lund maa hænge sammen med en ligeledes paatænkt Resignation af den gamle Birger; thi hvad Allen iøvrigt siger om denne Sag i Form af Beretning, er dog kun Slutninger fra de to Aktstykker.

Birgers Resignation omtales vel kun som et Rygte i Christierns Seddel til Faderen; men den maa, efter Allens Mening, dog have været alvorlig paatænkt og virkelig fremmet saa vidt, at Paven kunde betragte Stiftet som vakant i Marts 1513 og give det til Didrik Slaghæk, saaledes som Dispensationen af 19de Marts 1512 (1513) udviser. Det Udtryk i Dispensationens Indledning, at Lunde Kirke nu paa en vis Maade er vakant, maa forstaaes i Overensstemmelse hermed, altsaa om en Resignation, der er saa godt som afgjort. Til denne Kombination støtter sig Alt, hvad Allen har om Sagen.

Paastanden hviler altsaa ene og alene paa Dispensationens Datering: var dette Aktstykke udateret, manglede enhver Grund til at sætte Didrik Slaghæks Navn i Forbindelse med Christierns Seddel og Rygtet af 1512 om Birgers paatænkte Resignation. Seddelen peger jo til en ganske anden Side, til Kongens Kantsler, det er: til Ove Bilde, dengang Domprovst i Viborg m. m., der 1520 blev Biskop i Aarhus ved den gamle Niels Clausens Resignation. Og i Alt, hvad der ellers er kommet for Lyset af historisk Stof, har der ikke kunnet paavises nogetsomhelst Spor efter Didrik Slaghæk i Danmark tidligere end 1517. — Ja, godt nok, vil man vel indvende; men Dispensationens Datering

alene er jo ogsaa tilstrækkelig til at afgjøre Sagen, om vi end nok saa meget forundre os over den: vi tvinges jo ligefrem af dette 19de Marts 1512 til at lade den staa, skjøndt vi her som paa hundrede andre Steder mangle Oplysning om dens Sammenhæng og altsaa maa hjælpe os frem med Gjetninger derom!

Men Kritiken lader sig ikke afvise af dette tilsyneladende saa slaaende Ræsonnement; den lader sig ikke blænde af de Munch'ske Afskrifters vaticanske Herkomst, da der i dem ingenlunde mangle bevislige Feil. Hermed er det ikke paastaaet, at Munch har gjort Feil i sine Afskrifter; men disse kunne ikke være feilfri, dersom de ere tagne efter feilagtige Forlægsblade i Vatikanet. De ere for en meget stor Del, — maaske for den allerstørste Del — skrevne efter Kopibøger, førte af Kuriens Skrivere; og vi mangle Garanti for, at disse have arbeidet over de originale Dokumenter selv. Det er ikke alene muligt, men sandsynligt, at Aktstykkerne ere indførte i Kopibogen efter Koncept; let kunde der da læses feil og følgelig skrives feil ind i Bogen. At tro paa Muligheden af en Skriverfeil i Dispensationens Datering, er saa meget mere tilstedeligt, som der i dette Stykke findes andre Feil, der synes at hidrøre fra Skriverens Skjødesløshed, saasom *instantia* for *instantiam*, *utique* for *utrique*, hvor nogen Opmærksomhed paa Indholdet maatte have sagt ham det Rette, — maaske snarest: den rette Oplosning af Forlægsbladets Abbrivationer. Hvad særligt Dateringen angaaer, kunde det meget let skee ved den da almindelige Betegnelse af Aarstal ikke med Taltegn, men med Bogstaver, ikke engang med latinske, men med almindelige gothiske, at et i Konceptet flygtigt skrevet *z* gik over i Kopibogen som et *j*, saa at der kom til at staa *xij* (12) istedetfor *xxj* (21). Skriveren

har kun læst og skrevet; han har ikke spurgt, om det ene eller det andet Aarstal var det rette, — han har rimeligvis ikke engang kunnet prøve det, om han end antages at have villet det. Om der kom til at staa det rette eller det urette Aar, kom an paa, om han i Afskrivningens Øieblik læste Forlægsbladet rigtigt. Han har nu læst 1512, og i Overensstemmelse dermed udtydet et flygtigt p. n. a. ix som pontificatus nostri anno primo.

Vil man kalde det et Sakrilegium at rokke saaledes ved Vatikanets Kopibøger, saa forsøge man dog at sammenholde Aftryk af et og samme Aktstykke efter forskellige vatikanske Afskrifter; man skal da finde Uoverensstemmelser, der vise, at ikke alle Kuriens Skrivere have været lige paa-lidelige. Et Exempel ligger mig lige for Haanden. Det hænder undertiden, at et Pavebrev af det ene Hensyn er indført i den ene Række af Regester, af andre Hensyn i den anden. Dette er Tilfældet med et Dekret af Pave Leo den Tiende fra Marts 1519, hvorved han efter den danske Enkedronning Christines Ønske forbyder at flytte Kong Hans's Lig fra Odense Graabrødrekloster til Roskilde. Efter den ene Regestrække, der betegnes som Regesta cismontana, har Wadding indført dette Stykke i Annales Minorum Tom. XVI, p. 82—83; efter en anden Række har Munch afskrevet det Samme, hvilket derefter er trykt i det norske Diplomatarium VI, p. 704—5. Her have vi altsaa det Samme afskrevet af to forskellige Skrivere, der i alt Væsenligt have forstaaet og læst Forlægsbladet ens, men desuagtet paa flere Steder skrevet forskjelligt. Der er Forskjel i enkelte Ord og halve Linier, der er Forskjelligheder, som maa hidrøre fra forskjellig Opløsning af de da saa hyppigt brugte Abbreviationer. Og hvad jeg især vil fremhæve: der er Forskjel i Dateringen. Efter Wadding er Pavebrevet

«datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die X Martii MDXIX pontificatus nostri anno VI»; i det norske Diplomatarium derimod saaledes: «Datum Rome die ij Martij 1519 pontificatus nostri anno sexto». Den første Skriver har altsaa i sit Forlægsblad seet to konvergerende Streger, som han har taget for et X (10); den anden antaget dem for uafhængige af hinanden og læst ij (2). Er nu dette Pavebrev af 10de eller 2den Marts? Munchs Afskrift vilde jeg i det Hele give Fortrinnet; men ogsaa i denne har Pavebrevet sine Mangler.

Naar man nu betænker, at den Dispensation for Didrik Slaghæk, der foreligger os her i Danmark, er en Afskrift af en Afskrift efter et Forlægsblad, der i det Mindste ligesaa godt kan antages at have været et flygtigt skrevet Koncept, som et renskrevet Originaldokument, saa vil man ikke kunne afvise Muligheden af en Feillæsning eller en Feilskrift i Dateringen, altsaa heller ikke Tilstedeligheden af Dateringens Prøvelse mod andre hidhørende Omstændigheder.

Pave Julius den Anden døde Natten imellem den 20de og 21de Februar 1513, rimeligvis faa Timer efter at Kong Hans havde opgivet Aanden i Aalborg. Den 11te Marts valgtes Kardinaldiakonen Johan af Medicis til hans Eftermand som Leo den Tiende. Han ordineredes til Præst den 15de, til Biskop den 17de, og kronedes den 19de Marts¹⁾. Dispensationen for Didrik Slæghæk er dateret 14 Kalendas Aprilis 1512 (efter florentinsk Inkarnationsstil) det er: den

¹⁾ Efter «l'Art de verifier les dates» ordineredes Leo til Præst og Biskop paa Kroningsdagen; men jeg foretrækker saa meget hellere Roscoes Angivelse, der støtter sig til den pavelige Ceremoni-mester Paris de Grass's Optegnelser, som Kirkeloven endog under Suspensionsstraf forbyder at meddele en og samme Mand to Ordinationer paa samme Dag eller paa to samfælde Dage. Decr. Greg. Noni 1—11—13 og 15.

19de Marts 1513, altsaa paa Pavens Kroningsdag. Men at Paven paa denne Hoitidsdag, optagen af Festens Trængsel og Tummel, skulde have expederet en ikke aldeles paa-trængende Forretningssag, er allerede i sig selv høist usandsynligt. Og var «anno pontificatus nostri primo» rigtigt, blev der den 19de Marts kun Timerne efter Festlighederne tilbage, da de Expeditioner, der udfærdigedes mellem Valget og Kroningen, i det Mindste dengang og langt senere — hvad der nu skeer, veed jeg ikke — aldrig betegnedes med Pontifikataaret, men med Formelen: «a die suscepti a nobis apostolatus officii»¹⁾. Altsaa paa sin Kroningsdags Aften skulde Leo den Tiende have taget imod Referat ikke om een, men mindst om to Sager; thi Dispensationens Indledning lader ham erklære det for sin Agt endnu «idag» at providere Lunde Stift med Didrik Slaghæk som Ærkebiskop. Kancelliet skulde ogsaa have vidst saa sikkert, at Paven netop paa Festdagens Aften vilde modtage og arbeide med dets Referent, at det kunde forelægge ham Udfærdigelsen i endelig Form. Sagen maa altsaa have været overveiet og afgjort før den 19de Marts. Dette kan ikke være skeet under Sedisvakantsen, de ikke ganske kortvarige Underhandlinger derom maatte antages at have været førte imellem Kong Hans og Pave Julius den Anden, det er: før den 20de Februar; men Expeditionen kan dog ikke have ligget færdig i Kancelliet fra den Tid, da Dispensationen bærer ikke deres, men Christierns og Leos Navne. Der bliver altsaa ingen anden Tid i 1513 til dens endelige Behandling end de 8 Dage mellem Pavens Valg og Kroning, og ingen anden til dens Expedition end Kroningsdagens Aften. Dersom Dispensationen nu skal sættes i

¹⁾ L'Art de verifier les dates I, p. 267.

Forbindelse med Christierns Seddel fra 1512, maa der forudsættes at være skeet et Omslag i hans Mening; thi da han skrev, tænkte han paa Ove Bilde som Birgers mulige Efterfølger. Allen har ikke engang forsøgt at opstille en Formodning om Grunden til et saadant ligeledes kun formodet Omslag. Men om endog en saadan lod sig udspekulere, forslog det ikke: der maatte ogsaa udfindes en Grund til, at den nye Pave og hans Kancelli have havt et saa uhørt Hastværk med denne Sag, som om de ikke havde havt Andet at tænke paa mellem Valget og Kroningen. Og endnu ikke nok dermed, der maatte udfindes en Forklaring af, at man i Danmark havde samme utrolige Hastværk som i Rom. Meget tvivlsomt er det, om Kong Hans's Død Søndag Aften den 20. Februar kan have været kjendt i Rom den 11—19 Marts. Hvad der ellers vides om Datidens Samfærdsel gjør det ikke sandsynligt. Men antaget endog, at en Kureer er afsendt fra Aalborg umiddelbart efter Dødsfaldet og ankommen i Rom inden Valgdagen, saa maa det tillige antages, at Christierns allerførste Handling, efter at Faderen havde lukket sine Øjne, har været en paatrængende Anmodning til Pave Julius om cito, cito, citissime at sætte Didrik Slaghæk paa den ikke ledige Ærkestol i Lund, hvor den gamle Birger endnu sad ganske rolig. Det maa fremdeles antages, at det i Seddelen omtalte Rygte har sagt sandt, at Birger virkelig 1512 har indsendt sin Resignation til Rom, at Kurien har antaget den, at Resignationen har været ubetinget — thi ellers maatte der været underhandlet frem og tilbage mellem Rom, Kjobenhavn og Lund — at Alt har været fuldstændigt afgjort i Rom, saa at Paven kunde paa en og samme Dag baade underskrive Dispensationen og foretage Provisionen. Hvilken Stabel af Gjætninger blot for at bringe Christierns Seddel i Forbindelse

med Dispensationen! Og saa dertil de andre Urimeligheder, der maa overvindes ved Gjætteværk, om Dispensationens Datering skal kunne frelses!

Men vi ere endnu ikke færdige med Gjætninger; thi kun ved en ny Kjæde af saadanne, fastslaaet i den blaa Luft, kan der udfindes en Grund til, at Didrik Slaghæk dog ikke blev Ærkebiskop 1513, og at han saa forsvinder i fire Aar for atter at komme frem paa Skuepladsen i en meget beskeden Rolle, der mindst lader formode, at vi her have en Mand for os, som Pave og Konge allerede engang have været enige om at sætte i Lunds Ærkesæde. Hvorledes løse denne Gaade? Hvad er kommet Imellem? Da Paven siger, at han endnu samme Dag vil udføre Provisionen, kan denne sidste ikke være standset, fordi man i Danmark har faaet Betæneligheder efter Dispensationen. Det maa have været Paven selv, der i den ellefte Time er traadt tilbage: af hvilken Grund da? Forst 1520 viste Didrik Slaghæk sig som et Afskum: hvad var der i Vejen 1513? At Embedet ikke var ledigt, fordi det maa forudsættes, at Birger havde taget sin forudsatte Resignation tilbage? Men dette kunde Ingen sige Paven mellem Dispensationen og Provisionen, fordi Ingen i den vide Verden, ikke engang Birger selv, kunde vide det bedre end Paven. En Biskop kunde efter Kirkens Lov og Forfatning, saavel som efter dens Praxis, ikke resignere uden Pavens Samtykke, altsaa heller ikke tage en allerede indgiven Resignation tilbage fra nogen Anden end Paven.

I Dispensationen kalder Pavens Kancelli Christiern Konge af Danmark. Kjender man lidt til Kuriens Stil, maa man strax fatte Mistanke. Romerhoffet iagttog i sine Udfærdigelser noie Titulaturen; det kaldte saaledes ikke Keiseren Imperator, men Caesar eller rex Romanus, før han

var kronet af Paven. Christiern var den 19. Marts 1513 ikke Konge af Danmark, og han kaldte sig ikke selv saaledes, men kun udvalgt Konge. Der var desuden endnu ikke faa Vanskeligheder for ham at overvinde, inden han kom paa Danmarks Throne, og der hengik langt over et Aar imellem Faderens Død og Sonnens Kroning. Ingen har bedre end Allen skildret de mislige Forhold, der modtog Christiern ved Faderens Død: hvorledes skal man da forklare det, at hans allerførste Handling var at trænge Rigets høit ansete Ærkebiskop bort for at sætte sin hidtil ubekjendte Sekretær i hans Sæde og gjøre denne til første Mand i Rigsraadet? Han maatte jo derved styrke den Modstand, der var tilstede blandt Aristokraterne, hvem han i denne Situation hverken kunde undvære eller tvinge. Og endnu mere: hvorfor skulde Didrik Slaghæk have den uhorte Dispensation, at maatte paa engang være Ærkebiskop i Lund og Biskop i et andet Stift, samt dermed forbinde Besiddelsen af endnu flere kirkelige Beneficier? Man kommer helt ind i luftige Fantasier ved at søge efter den udvalgte Konges Grund til at forlange, og Pavens til at indromme alt dette.

Munchs Afskrift bærer tillige et Mærke, der modsiger Dispensationens Datering. Der staar nemlig paa den: „Leonis X secr. fol. 191.“ Pave Leo skulde altsaa i de otte Dage mellem Valget og Kroningen have expederet saa mange secretiora, at de fylde 191 Folier i Kopibogen, inden han kom til Didrik Slaghæks Dispensation, følgelig Tusinder af almindelige Forretningssager. Hvo kan tro det? Derimod passer Dispensationens Plads i Bogen godt til et af Leos senere Aar.

Til disse Urimeligheder kommer endnu det Vidunderligste af Alt: Kong Christiern, Pave Leo og Didrik Slag-

hæk skulde i Aaret 1513 have befundet sig i en Situation, der otte Aar senere noiagtigt gjentog sig, og hvor Dispensationen passer ind i noksom bekjendte virkelige Forhold som Haanden i Handsken. Efter at Didrik Slaghæk 1518 eller 1519 var fra Arcembolds Tjeneste gaaet over i Kong Christierns og havde fuldbyrdet Kongens Villie i det stokholmske Blodbad, overdrog denne ham Skara Bispestol; derefter vilde han have ham til Ærkebiskop i Lund. Birger, den sidste virkelig ordinerede katholske Ærkebiskop, var død den 10. December 1519. Kongen havde ladet Domkapitlet vælge Jørgen Skodborg til hans Eftermand; men denne kunde ikke faa den nødvendige Stadfæstelse og Indvielse af Paven, fordi Leo, endnu mere egenmægtig end Christiern, havde ved første Efterretning om Birgers Død givet dette Ærkebiskopsdømme til en Kardinal, det er: han havde overgivet ham Stiftets Administration og Indtægt, saa at ingen Ærkebiskop skulde indsettes. Ærkestolen forblev altsaa vakant. Men dette modsatte Kongen sig, sikkert med Domkapitlets og alle danske Prælaters hemmelige Bifald; thi slige Kommendinger, der i Virkeligheden ikke vare Andet end Foræring af Embedernes Indtægter til romerske Kurialister eller Kurtisaner, som man kaldte dem her i Norden, vare saavel som de pavelige Reservationer Nationalkirkernes Klerus en Torn i Øiet. Jørgen Skodborg turde ikke handle med Kardinalen om et Pengevederlag, da Kongen heller ikke vilde tilstede dette, med god Føie, fordi den deri udtalte Anerkjendelse af Pavens Reservation vilde for alle Tider have draget Ærkebispedømmet ud af hans Haand over i Pavens, og dermed snart ogsaa de andre Bispedømmer i den Lundske Kirkeprovids. Saa vidt var Kong Christierns Forhold i denne

Sag priseligt. Men Kongens Vilkaarlighed gik i Aarene 1521 og 1522 ud over alle Grændser. Vred paa Skodborg, fordi han ikke vilde afstaa Bornholm, Aahus og andre af Stiftets Godser, kastede Kongen ham tilside og paatrængte Kapitlet Didrik Slaghæk som Ærkebiskop. I hele den første Del af Aaret 1521 har der i Rom været underhandlet for denne, og tilsidst lykkedes det Slaghæk, med eller uden Kongens Vidende og Villie, at faa sluttet en Handel med Kardinalen, hvorved denne afstod sin Ret til ham med Regres i Tilfælde af hans Død. Nu var der heller ikke Noget i Veien fra Pavens Side. Efter at der var udost over 7000 Dukater af Kongens Penge, skreves Konfirmationsbullen for Slaghæk; men da fik Kongen, paa sin Reise i Nederlandene, Betæneligheder og gav sit Sendebud i Rom Ordre til at faa Slaghæks Navn ud af Bullen. Hjemkommen til Kjøbenhavn i September bestemte han sig dog atter for Mester Didrik; men disse Omslag havde taget Tid, saa at Didrik Slaghæk først den 25. November blev indført i Lunde Domkirke. Skara Stift og hvad han ellers havde af kirkelige Beneficier vilde han imidlertid ikke opgive, og Kongen maa have understøttet ham heri. Men hertil behøvedes pavelige Dispensationer: først en for defectus natalium; en saadan havde han allerede tidligere, da han ellers overhovedet ikke kunde være bleven clericus; men den maatte fornyes, da her var Tale om Biskopsvielse; dernæst maatte Paven dispensere ham fra den kanoniske Rets Forbud mod cumulatio beneficiorum, især med Hensyn til den samtidige Besiddelse af to Bispedømmer. Alt dette kunde faaes i Rom for Penge, især naar man kunde bruge Navnet af en Konge som Christiern den Anden, der nu stod som den vældige Seirherre og Hersker over tre Riger, i politisk og Familieforbundelse

med mægtige Fyrster, navnlig siden 1515 som Svoger til Keiser Karl den Femte, med hvem Paven længere hen i 1521 sluttede Forbundet til Franskmændenes Fordrivelse fra Italien.

I denne Situation passer nu Dispensationen fuldstændigt. Det andet Bispedømme er naturligvis Skara i Sverrig; naar Allen siger, at Didr. Slaghæk fik Tilladelse til at besidde et andet Bispedømme i Danmark, er dette en incuria; Danmark er slet ikke nævnt. Og nu forstaaer man ogsaa, at Paven kalder Lund «ad præsens certo modo vacans». Dette Udtryk peger ikke til en formodet Resignation af Birger i Aaret 1513; det er valgt af Hensyn til Kardinalen, der fra Pavens Standpunkt siden Februar 1520 var Stiftets egentlige Besidder, som kun for Didrik Slaghæk var traadt tilside, men ikke havde opgivet sin Kommende. Seet med Kuriens Øine var Lunde Stift vakant siden 10. December 1519; men Kommenderingen og dens midlertidige Suspension havde givet denne Vakance en eiendommelig Karakter; derfor «certo modo».

Kan nu Nogen for Alvor tro, at noiagtigt den samme, i sig selv mærkværdige og usædvanlige Situation, som vi vide virkelig fandt Sted i Aaret 1521, har otte Aar tidligere ogsaa fundet Sted imellem de samme tre Personer: Paven, Kongen og Mester Didrik?

Jeg gjentager det: paa Dispensationens Datering alene staaer Fortællingen om Didrik Slaghæk i Danmark 1512 og 1513. Naar der da maa vælges imellem, enten at tro paa alle de ovenfor udviklede Urimeligheder og at gaa ind paa alt det Gjættereri, som ene kan bringe Kong Christierns Seddel af 1512 i Forbindelse med Dispensationen, eller at antage en utydelig skreven Datering i Forlægsbladet læst

urigtigt af den Skriver, der indførte Dispensationen i Kopibogen, saa at der i denne kom til at staa xij p. n. primo, i Stedet for xxj p. n. ix, da kan Valget ikke være tvivlsomt. P. A. Munchs Afskrift i vort Geheimearkiv kan være fuldkommen korrekt efter Kopibogen, men netop derfor i Virkeligheden urigtig og vildledende.

Efter udtrykkelig Anmodning skal jeg herved offentliggjøre en lille Bemærkning, jeg har fundet Anledning til at gjøre.

Ifølge sædvanlig Kontorskik i og udenfor Italien, bleve Udfærdigelserne ikke strax indførte i vedkommende Kopibog, men Kladerne opsamlede og bevarede, indtil Tid og Lejlighed frembød sig for Afskrivning. I det her behandlede Tilfælde fandt da Afskriveren blandt sine Koncepter ogsaa den ovenfor omtalte dateret *•anno nono•*, men Tallet efter Tidens almindelige Brug skrevet med arabiske Ciffre, altsaa *•a° 9° •* (sml. *Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1848, S. 354—55). Derimod skrives *•anno primo•* jevnligt *•a° p° •*, og da Tallet 9 og Bogstavet p med Datidens Skrivemaade — især flygtigt henkastede — have saa stor ydre Lighed, at de kunne skuffe endog et øvet Øje, bør Afskriveren vistnok gaae fri for videre Tiltale for i det foreliggende Tilfælde at have grebet fejl.

Fr. Krarup.
